

*Новикова І. В., к.е.н, доцент, доцент кафедри економіки
Державного університету телекомунікацій*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОГО І СВІТОВОГО РИНКІВ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ

Розглянуто особливості розвитку світового ринку телекомунікацій та визначено перспективні напрями вітчизняного ринку телекомунікаційних послуг, обґрунтовано сегменти ринку, які є найбільш привабливі з позицій інвестування та розвитку. Досліджено можливі напрями розвитку телекомунікаційного ринку України та вплив держави на розвиток окремих сегментів з урахуванням пріоритетів держави в економіці.

Ключові слова: телекомунікації, ринок, аналіз, прогноз, світові тенденції, перспективи, інвестиції.

*Novikova I., PhD, Associate Professor Department
of Economics of the State University of Telecommunications*

PRIORITIES OF DEVELOPMENT AND FEATURES LOCAL AND INTERNATIONAL TELECOMMUNICATIONS MARKET

In the article the features of the global telecommunications market and identified promising areas of domestic telecommunications market, reasonable market segments that are most attractive from the standpoint of investment and development. Investigated the possible directions of development of the telecommunications market in Ukraine and influence of the state on the development of individual segments of the priorities of the state in the economy.

Keywords: telecommunications, market analysis, weather, global trends, prospects, investments.

*Новикова И. В., к.э.н., доцент, доцент кафедры экономики
Государственного университета телекоммуникаций*

ПРІОРИТЕТНІ НАПРАВЛЕННЯ РОЗВИТКУ І ОСОБЕННОСТІ ОТЕЧЕСТВЕННОГО І МИРОВОГО РЫНКОВ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЙ

Рассмотрены особенности развития мирового рынка телекоммуникаций и определены перспективные направления отечественного рынка телекоммуникационных услуг, обосновано сегменты рынка, являющиеся наиболее привлекательными с позиций инвестирования и развития. Исследованы возможные направления развития телекоммуникационного рынка Украины и влияние государства на развитие отдельных сегментов с учетом приоритетов государства в экономике.

Ключевые слова: телекоммуникации, рынок, анализ, прогноз, мировые тенденции, перспективы, инвестиции.

Постановка проблеми. Розвиток сучасної економіки абсолютно неможливий без використання телекомунікацій, які дозволяють швидко і якісно вирішувати проблеми в різних сферах економічної діяльності, надають доступ до інформації. Протягом останніх років на ринку телекомунікацій відбуваються суттєві зміни, обумовлені зміною конкурентного середовища як зовнішнього, так і внутрішнього. Саме для визначення рівня конкуренції, можливих змін на ринку, перспектив розвитку сегментів на ринку телекомунікацій і є важливим дослідження ринку телекомунікацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі окремі аспекти теми дослідження ринку телекомунікацій, зокрема маркетингові аспекти, вивчали такі науковці, як А. В. Бруско [1], О. І. Дриль [2], Н. В. Куденко [3], О. А. Міт'єва [4], Н. В. Ребрікова [5] та ін. Чимало уваги проблемам розвитку телекомунікаційної галузі України приділяється у збірках масової інформації, річних звітах самих підприємств та Національної комісії з питань регулювання зв'язку (НКРЗ). Віддаючи належне працям вищезазначених авторів, варто відмітити, що їх роботи значною мірою сфокусовані на вивченні ринку телекомунікацій загалом, а не на дослідженні окремих сегментів ринку та визначенні пріоритетних сегментів. Крім того, в більшості наукових розробок основну увагу зосереджено на маркетингових дос-

лідженням і визначенні рівня попиту та пропозиції, але не враховуються загальнодержавні пріоритети та перспективи сегментів для держави.

Метою статті є визначення перспектив і оцінка тенденцій розвитку світового та українського ринку телекомунікацій України.

Вклад основного матеріалу. Згідно з даними Global Tech Market Outlook в 2012–2013 роках відбулося уповільнення зростання світового ринку телекомунікацій до 5,4% у доларах США і 5,3% в локальних валютах. У Північній Америці в 2013 р. темпи зростання телекомунікаційного ринку збережуться на рівні 2012 р. (6,6% і 6,8% відповідно). Найкращі показники в країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону, зокрема ринки Китаю та Індії зростуть на 15–19%. Лідерами можуть також стати країни Латинської Америки, Східної Європи, Близького Сходу та Африки. Темпи розвитку телекомунікаційної галузі залежатимуть від інтенсивності розвитку таких технологій, як хмарні обчислення й smart computing. Згідно з аналітичними дослідженнями в 2014–2015 рр. інновації на ринку телекомунікацій будуть розвиватися в напрямку все більш широкого використання мобільних пристроїв і планшетів, розвитку систем обробки великих обсягів даних та їх аналізу в реальному часі, віртуалізації, а також нових технологій інтеграції та стимулювання інноваційних проектів [10].

Серед пріоритетів замовники – технології M2M, CRM, управління ризиками, електронна та телемедицина, а також smart grid. Основні ризики пов'язані зі зниженням телекомунікаційних витрат у державному та фінансовому секторах Європи і США, а також з посиленням ролі Китаю як «джерела зростаючої невизначеності для багатьох технологічних сегментів ринку ІТ» [10, 11, 13, 14]. Компанія JP MorganSecurities передбачає в 2014–2015 рр. падіння росту виручки для більшості сегментів апаратних рішень, за винятком планшетів (2,5% замість прогнозованих раніше 5,5%) і постачальників ІТ-послуг (1,3% проти зазначених раніше 3,1%). Динаміка витрат на ІТ у світі в 2011–2013 рр. наведена в таблиці 1.

Таблиця 1

Динаміка витрат на ІТ у світі в 2011–2013 рр.*

Динаміка витрат на ІТ у світі						
	2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	Витрати, \$ млн.	Зростання, %	Витрати, \$ млн.	Зростання, %	Витрати, \$ млн.	Зростання, %
Комп'ютерне обладнання	404	7,4	420	3,4	448	6,6
Корпоративне ПЗ	269	9,8	281	4,3	301	6,9
ІТ-сервіси	845	7,7	864	2,3	905	4,8
Телекомунікаційне обладнання	340	17,5	377	10,8	408	8,3
Телеком-сервіси	1663	6	1686	1,4	1725	2,3
Всього ІТ-витрати	3521	7,9	3628	3	3787	4,4

* за аналітичними даними компанії JP MorganSecurities [11]

З прогнозом на 2014 р. в липні 2013 року виступила і дослідницька компанія Gartner [10], яка заявила, що світові витрати на телекомунікації в 2014 році досягнуть \$3,6 трлн, що на 3% більше, ніж у 2013 р. (\$3,5 трлн). Швидше за всіх зростатиме ринок телекомунікаційного обладнання – на 10,8% в 2013 р., повільніше всіх – ринок телеком-сервісів (1,4%), який одночасно залишається найбільшим сегментом ІКТ-сектора з обсягом \$1686 млрд. Витрати на комп'ютерне обладнання збільшуються на 3,4%, на корпоративне ПЗ – на 4,3%, на ІТ-сервіси – на 2,3%. У вересні 2013 р. компанія IDC опублікувала нову версію звіту Worldwide Black Book Query Tool, Version 2, 2013, згідно з якою світові ІТ-витрати в 2013 р. зростуть на 6% в постійній валюті, що на 1% менше, ніж у 2012 р. Успішний розвиток ринків програмного забезпечення, систем зберігання даних, корпоративних мереж і мобільних пристроїв буде компенсуватися падінням ринків ПК, серверів, периферії і телекомунікаційного обладнання. З урахуванням телеком-сектора, світовий телекомунікаційний ринок в 2013 р. виросте на 5% у

постійній валюті й досягне показника \$ 3,6 трлн. Зростання витрат на ринку телекомунікацій буде суттєво відрізнятись в залежності від регіону. Так, у США він становитиме 5,9%, в Європі – 1%, в Японії – 2%, в Китаї, Індії, Бразилії – 14%, в ПАР – 8%. За підсумками 2012 р. в озвучені раніше прогнози були внесені корективи [12].

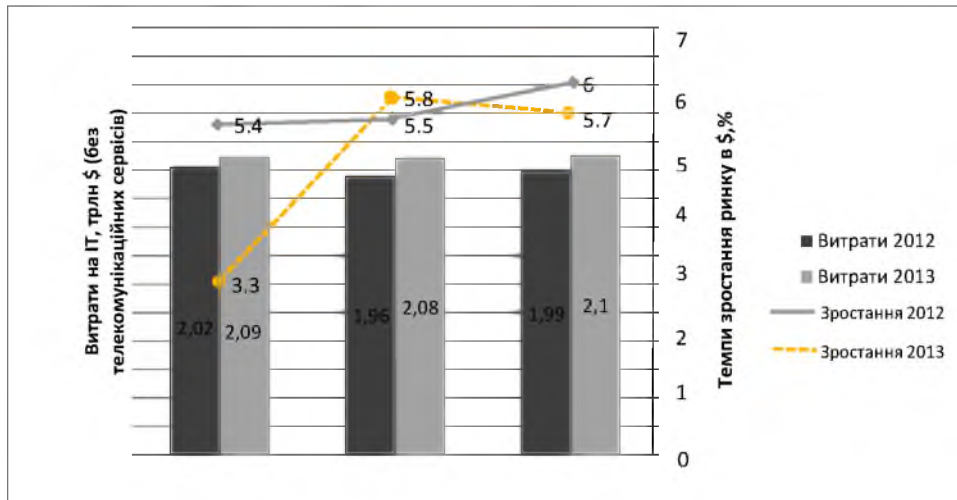

Рис. 1. Світовий ІТ-ринок: підсумки-2012 і прогнози-2013.

Джерело: CNews Analytics за даними Forrester, Gartner, IDC, 2013 [12].

Більшість з них пов'язана з тим, що розвиток світової економіки пішов за негативним сценарієм, і насамперед це стосується ринку Західної Європи, що переживає серйозні фінансові труднощі. Підсумкові дані найбільших світових аналітичних агентств про обсяг світового ІТ-ринку (без урахування телекомунікаційних сервісів) розходяться незначно – від \$ 1960 млрд за Gartner до \$ 2020 млрд. за Forrester. У своїх прогнозах на 2013 р. Forrester виглядає песимістом на тлі колег з IDC і Gartner, передбачаючи зростання ІТ-ринку на рівні 3,3% проти 5,7–5,8% [12]. Динаміка витрат на ІТ у світі (скориговані дані) наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка витрат на ІТ у світі (скориговані дані)

Динаміка витрат на ІТ у світі (скориговані дані)						
	2011 р.		2012 р.		2013 р.	
	Витрати, \$ млн.	Зростання, %	Витрати, \$ млн.	Зростання, %	Витрати, \$ млн.	Зростання, %
Обладнання	665	9	718	7,9	758	5,7
Дата-центри	141	1,9	146	3,7	152	4
Корпоративне ПО	279	3,5	297	6,4	316	6,7
ІТ-сервіси	878	1,5	918	4,5	963	4,9
Телеком-сервіси	1655	-0,4	1688	2	1728	2,4
Всього ІТ-витрати	3618	2,1	3767	4,1	3917	4

Джерело: Gartner, березень 2013 [9].

З прогнозом виступила компанія Forrester, яка у звіті Global Tech Market Outlook 2013 To 2014 заявила про те, що в 2013 р. світовий ринок ІТ досягне значення \$ 2090 млрд., що на 3,3% у доларах і 5,4% в національних валютах більше, ніж у минулому 2012 р. (\$ 2020

млрд.). До 2014 р. долар стабілізується, а зростання ІТ-ринку становитиме 6,1% в доларах і 6,7% в національних валютах [12].

Аналізуючи ринок телекомунікацій України необхідно відзначити, що доходи підприємств галузі зв'язку України від наданих послуг у січні-червні 2013 року знизилися на 0,5% порівняно із січнем-червнем 2012 року і становили 25690 млн. грн. (з ПДВ). Про це повідомляє Державна служба статистики України [13]. За вказаний період доходи підприємств галузі телекомунікацій від наданих послуг населенню становили понад 16740000000 грн., що на 3,2% більше, ніж за аналогічний період 2012 року. Негативна динаміка галузі за перше півріччя 2013 р. спостерігається вперше з 2009 року – так, у I півріччі 2009 року доходи в галузі впали на 2,7% (до 22,1 млрд. грн.). Лідером за доходами в галузі в січні-червні 2013 року є сегмент стільникового мобільного зв'язку – доходи операторів за звітний період становили майже 15260000000 грн. (падіння на 1,8%), з них понад 11990000000 грн. отримано за послуги стільникового мобільного зв'язку, надані населенню (зростання на 4,6%). Обсяг доходів від послуг місцевого телефонного зв'язку за звітний період становив понад 2,99 млрд. грн. При цьому обсяг доходів від послуг місцевого міського телефонного зв'язку становив понад 2,79 млрд. грн. (з них населенню – понад 1,5 млрд. грн.), що на 5,1% більше (для населення – менше на 7,2%), ніж за аналогічний період 2012 року [14].

Обсяг доходів від послуг місцевого сільського телефонного зв'язку становив 200100000 грн. (з них населенню – 176 500 000 грн), що на 5,2% більше (для населення – на 3,9%), ніж за січень-червень 2012 року. На третій позиції в галузевому рейтингу знаходиться комп'ютерний зв'язок. Обсяг доходів від цих послуг за результатами січня-червня 2013 р. зріс на 6,9% і становив понад 2,76 млрд. грн., з них понад 1,58 млрд. грн. становили доходи від послуг населенню (зростання на 10,9%). При цьому доходи підприємств, отримані в цьому виді зв'язку тільки від послуг доступу в інтернет, становили за звітний період 2,39 млрд. грн. (зростання на 4,3%), з них 1,58 млрд. грн. – населенню (зростання – 10,6%). Обсяг доходів від послуг поштового зв'язку в січні-червні 2013 року зріс порівняно з січнем-червнем 2012 року на 5,3% і становив понад 1,64 млрд. грн., з них населенню було надано послуг на суму 287900000 грн. (зростання на 2,2%) [14].

Обсяг доходів від послуг міжміського та міжнародного телефонного зв'язку за звітний період становив майже 1,16 млрд. грн. (з них 309 100 000 грн. – від надання послуг населенню), що на 21,9% (населенню – на 22,8%) менше порівняно з аналогічним періодом 2012 року. Дохід підприємств телекомунікацій від послуг передачі й прийому телевізійних та радіопрограм (радіозв'язку) у січні-червні 2013 року становив майже 1,15 млрд. грн., що на 4,4% перевищило показник за аналогічний період 2012 року, при цьому доходи підприємств від послуг кабельного телебачення становили 789200000 грн. (з них населенню – 770400000 грн.), що на 4,7% (для населення – на 4,4%) більше, ніж за січень-червень 2012 року. Український ринок телекомунікаційних послуг характеризується стійкістю ринкових позицій ключових операторів, стабільним попитом на послуги, а також високою конкуренцією в сегменті суміжних продуктів [14].

Основні тенденції ринку телекомунікацій в Україні:

- зростання числа споживачів у сегменті послуг широкопasmового доступу в Інтернет (на 25,9% в 2012 році), що обумовлено підвищенням активності операторів і впровадженням нових телекомунікаційних технологій;

- збільшення доходів операторів мобільного зв'язку обумовлено, перш за все, зростанням обсягів надання послуг широкопasmового доступу в інтернет, а також надання додаткових сервісів;

- скорочення доходів від надання послуг фіксованого міжміського та міжнародного зв'язку, що пов'язано з розвитком конкуренції з боку мобільного зв'язку і ринку інтернет-телекомунікацій;

- розширення абонентської бази шляхом просування різноманітних пакетів послуг і тарифних планів. Глобальні оператори працювали в цілому ефективно, диверсифікуючи спектр послуг та напрями діяльності. Найбільші оператори мають достатню матеріально-технічну базу й можливості оптимізувати капітальні витрати в разі скорочення обсягу доходів. При цьому, більш дрібні компанії, що прагнуть завоювати ринкові позиції, змушені значний об-

сяг ресурсів вкладати в розвиток, одночасно вдаючись до цінового демпінгу (через що діяльність їх часто збиткова) [9].

2012 р. мобільні оператори збільшили абонентську базу на 5,6%, а загальна кількість мобільних підключень на 17% перевищує населення України. Така ситуація пояснюється в основному дешевими внутрішньомережевими тарифами мобільних операторів (у зв'язку з чим громадяни воліють користуватися послугами декількох операторів одночасно), а також можливістю вільного придбання стартових пакетів (як громадянами країни, так і нерезидентами). На ринку мобільного зв'язку домінуючими гравцями є компанії з іноземним капіталом. Найбільшими операторами мобільного зв'язку в Україні залишаються компанії Київстар (24,8 млн. абонентів; +0,4 млн. абонентів за рік), МТС Україна (19,2 млн. абонентів; +0,98 млн. абонентів за рік), Астеліт2 (6,95 млн. абонентів; +0,85 млн. абонентів за рік). Значним був приріст абонентської бази компаній Інтертелеком (+0,3 млн.), Укртелеком (+0,16 млн.), PEOPLEnet (+0,14 млн.), а також ІТС (+0,05 млн.), які мають непогані шанси залучити на обслуговування клієнтів 2 найбільших операторів за рахунок нучкої тарифної політики [9].

Основні зусилля мобільних операторів сконцентровані на підвищенні поточних доходів, що, ймовірно, призведе до перегляду діючих тарифів. У 2013 році вартість послуг у ряді тарифних пакетів найбільших мобільних операторів галузі («Київстар» і «МТС Україна») була підвищена. Доходи від надання послуг фіксованого телефонного зв'язку в порівнянні з 2011 роком скоротилися на 2,8% і за результатами 2012 року становили 8 млрд. грн. Зниження загальних доходів по даному напрямку було зумовлено 12,4% скороченням доходів від міжміського та міжнародного зв'язку, як наслідок конкуренції з боку мобільних операторів і розвитку інтернет-комунікацій. Обсяг доходів від надання послуг місцевого телефонного зв'язку, навпаки, за рік збільшився на 6,2% (з 4,23 млрд. грн. до 4,49 млрд. грн.). У великих містах активно працюють локальні оператори фіксованого зв'язку, тоді як ринок фіксованого зв'язку в сільській місцевості монополізований раніше державною компанією Укртелеком. Компанія, яка обіймає майже 70% ринку фіксованого зв'язку, у 2012 році була приватизована. Новим бенефіціарним власником став австрійський концерн ЕРІС, який перерахував до бюджету кошти в обсязі 10 575,1 млн. грн. Агентство не виключає, що вже в поточному році Укртелеком намагатиметься підвищити рівень прибутковості за рахунок скорочення невиробничих витрат, завантаження потужностей і реалізації комплексних послуг (у т.ч. надання доступу в інтернет на базі діючої мережі), а також за рахунок підвищення тарифів [10].

Розвиток фіксованого зв'язку в сільській місцевості стримується потребою сегмента в здійсненні значних капітальних інвестицій (зважаючи на зношеність мереж та низьку щільність абонентів), а також низьким рівнем доходів в даному сегменті.

Основними драйверами розвитку ринку фіксованого зв'язку буде:

можливість консолідації кількох видів послуг (переважно в сільській місцевості);

можливість отримання цільового фінансування від держави в разі зміни законодавства.

Сегмент надання широкосмугового доступу в інтернет (ШПД), в якому представлені як оператори – монолайнери, так і компанії з інших сегментів (Укртелеком, Київстар, Воля, Тріолан), розвивається активно, хоча все ще залишається найменш охопленим (як по території, так і за кількістю підключених домогосподарств) в порівнянні з іншими сегментами. Згідно з даними, опублікованими дослідницькою компанією iKS-Consulting, на початок квітня 2012 р. загальне число абонентів фіксованого широкосмугового доступу в інтернет становило 6,3 млн., серед яких 5,53 млн. домогосподарств. Основними проблемами залишаються конкуренція з боку постачальників послуг мобільного інтернету, а також потреба в значних інвестиціях для розвитку послуги в сільській місцевості.

Висновок. Одна зі стратегічних для будь-якої країни галузей – галузь телекомунікацій – відіграє величезну роль у збалансованому розвитку глобальної та регіональної економіки. Вона є з'єднувальною ланкою як промислової сфери, сфери послуг і споживачів, так і різних географічно розрізнених частин країни та економічних центрів. Стимулюючи людське спілкування за допомогою зв'язку, сучасні засоби телекомунікацій стають необхідною умовою для соціальної згуртованості та культурного розвитку всіх країн. Вже зараз неймовірно збільшені потоки інформації – телефонні розмови, факсимільна інформація, електронна пошта, масиви даних та телебачення – показують, якою мірою світ стає ще більш залежним від засобів телекомунікацій, які змінюють бізнес, стиль життя, суспільство в цілому. У багатьох кра-

інах світу сектор послуг у наш час уже дає близько половини їх валового національного продукту, і ця тенденція не обмежується лише економічно розвинутими державами. Загальновідомим є той факт, що телекомунікації України значно відстають від телекомунікацій розвинутих країн як за обсягами, так і за рівнем технологій. Взагалі, характерною особливістю української телекомунікаційної галузі є значне відставання за часом по застосуванню нових технологій між Києвом та іншими регіонами країни. Для світового телекомунікаційного ринку характерні процеси інтеграції та глобалізації, тому що в цілому світовий ринок стає все більш інтегрованим. А Україна, на жаль, часто не може налагодити роумінг у масштабах країни. Україна повинна мати стратегічних партнерів. Ці партнери повинні бути в Європі, Америці, Азії. Бажаним для України є входження до одного з глобальних об'єднань. Проблемою розвитку телекомунікацій в Україні також є наявність близько 70% аналогових АТС від їхньої загальної кількості. На модернізацію вітчизняних комунікацій потрібно близько 19 млрд. дол. В Україні капітальні інвестиції в розвиток телекомунікацій становлять лише 0,3% ВВП. Для порівняння, у Німеччині – 4,8%, у Франції – 3,1% [10].

Стан галузі телекомунікацій України особливо не вражає, але оскільки, як було зазначено раніше, розвиток телекомунікацій відіграє величезну роль у загальному економічному розвитку країни, то як урядовим, так і неурядовим організаціям необхідно вживати усіх можливих заходів щодо сприяння такому розвитку, зокрема, аби підвищити конкурентоспроможність України в цій галузі. Однак розвиток телекомунікацій в Україні суттєво гальмується, що у свою чергу гальмує розвиток інших перспективних галузей економіки.

Література

1. Бруско А.В. Застосування інструментів маркетингу для підвищення роботи підприємства / А.В. Бруско // Зб. наук. праць студентів Національного університету кораблебудування. – 2011. – № 1. – С. 154–158.
2. Дриль О.І. Маркетингові дослідження (на прикладі ринку телекомунікацій) / О.І. Дриль // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Логістика». – 2008. – №633. – С. 215–223.
3. Куденко Н.В. Стратегічний маркетинг: Навч. посібник / Н.В. Куденко. – К.: КНЕУ, 2006. – 152 с.
4. Митяева О.А. Методологические аспекты анализа мотивационного профиля потребителя на рынке услуг сотовой связи / О.А. Митяева // Вестник Российского государственного торгового экономического университета. – 2011. – №4. – С. 142–147.
5. Ребрикова Н.В. «Маркетинг-микс» в сфере телекоммуникационных услуг / Н.В. Ребрикова // Вестник Российского государственного торгового-экономического университета. – 2011. – № 2. – С. 95–102.
6. Приходько Д. Отчёт о ПАО «Укртелеком» [Электронный ресурс] / Д. Приходько // Деловое общество «Минфин». – Режим доступа: http://minfin.com.ua/files/all/UTLM_Equity_Profile_111215.pdf
7. Річний звіт ПАТ «Укртелеком» за 2012 р. [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ПАТ «Укртелеком». – Режим доступу: http://www.ukrtelecom.ua/media/library/richniy_zvit_2012.pdf
8. Закон України «Про природні монополії»: за станом на 24.05.2012 р. [Електронний ресурс] // Сайт «Законодавство України». – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1682-14>
9. АМКУ каже, що «Укртелеком» вже не монополіст [Електронний ресурс] // Новини «Економічна правда». – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2011/06/14/288980>
10. Ходаковская Елена. «Укртелеком» – на пути к прибыли [Электронный ресурс] / Елена Ходаковская // Официальный сайт инвестиционной группы «Сократ». – Режим доступа: <http://fundmarket.ua/files/8e874-20110920-sokrat-research-rus-utlm-uk-vf.pdf>
11. ПАТ «Укртелеком» заснувало товариство з обмеженою відповідальністю «ТриМоб» [Електронний ресурс] // Офіційний сайт ПАТ «Укртелеком». – 13.09.2011р. – Режим доступу: <http://www.ukrtelecom.ua/presscenter/news/official?id=111447>
12. Державний департамент з питань зв'язку та інформатизації Міністерства транспорту та зв'язку України. – Режим доступу: www.stc.gov.ua.
13. Державний комітет статистики України. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
14. Національна комісія з питань регулювання зв'язку України. – Режим доступу: <http://nkrz.gov.ua>

Стаття надійшла до редакції 20.12.2013 р.